HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מה בניך אין בלקוח ובמתנה אף [א] צאנך ובקרך אינו בלקוח ובמתנה והאי בבכור כתיב א"ק (א) [1] כן תעשה אם אינו ענין לבכור [ב] דלא איתיה בעשייה (ב) דברחם קדוש תנהו ענין למעשר בהמה ואימא תנהו ענין לחטאת ולאשם דומיא דבנך מה בנך שאינו בא על חטא אף צאנך ושורך שאינו בא על חטא ואימא תנהו ענין לעולה ולשלמים דומיא דבנך מה בנך [ג] שאינו בא בנדר ונדבה אף צאנך ושורך כו' ואימא תנהו ענין לעולת ראייה דומיא דבנך מה בנך שאין קבוע לו זמן אף שורך וצאנך שאין קבוע לו זמן אי מה בנך אינו בלקוח כלל אף שורך וצאנך אינו בלקוח כלל אלמה א"ר אסי א"ר יוחנן [א] לקח עשרה עוברין במעי אמן כולם נכנסין לדיר להתעשר אמר רבא אמר קרא תעשה בשעת עשייה מיעט הכתוב גופא א"ר אסי א"ר יוחנן לקח עשרה עוברים במעי אמן כולן נכנסין לדיר להתעשר והא אנן תנן הלקוח או שניתן לו במתנה פטור מן מעשר בהמה א"ר אלעזר [א] ר' יוחנן חזאי בחילמא מילתא מעליא אמינא א"ק תעשה בשעת עשייה מיעט הכתוב איתיביה ר' שמעון בן אליקים לר' אלעזר הלקוח חל על מחוסר זמן אמר ליה זו אינה משנה ואם תמצא לומר משנה [ב] ר"ש בן יהודה היא [ד] משום ר"ש דאמר מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר והרי הוא כבכור מה בכור קדוש לפני זמנו וקרב לאחר זמנו [ב] אף מחוסר זמן קדוש לפני זמנו וקרב לאחר זמנו תני תנא קמיה דרב איזהו אתנן שנכנס לדיר להתעשר כל שנתנו לה וחזר ולקחו הימנה והא איפסיל ליה (ג) בלוקח אישתמיטתיה הא דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן לקח עשרה עוברין במעי אמן כולם נכנסין לדיר להתעשר ותיעשרה

בניך אינו בלקוח. דלא שייכא בהו לקיחה ומתנה אלא אלנו נולדו: **ופריך והא בבכור כתיב.** ואת ילפת מינה מעשר (ד) ועוד [ט] בכור קדוש בלקוח ומתנה שהרי משעה שנולד קדוש: **אמר קרא תעשה.** כן תעשה לשורך והא ודאי לא מצית מוקמת בבכור דהא מרחם קדוש ולא בעי עשייה [י] שיקדישנה האיש: **לחטאת ולאשם.** דלא לייתינהו מלקוח ומתנה: **דומיא דבניך.** דמשתעי בבכור אדם מה בכור אינו בא על חטא כו': בכור אינו נדר ונדבה אלא חובה: **ואימא לעולת ראייה.** שהיא חובה ולא על חטא: בכור אין זמן קבוע לקדושתו אלא כשנולד קדוש: **בשעת עשייה.** בשעה שהן ראויין להתעשר מיעט הכתוב שלא יהו (ה) לוקחין ובמעי אמן לאו שעת עשייה היא: **ר' יוחנן חזאי בחילמא כו'.** הלילה נראה לי ר"י בחלום [ז] והואיל ונראה לי יודע אני כי שאומר היום דבר טעם: **חל על מחוסר זמן.** שאם לקחו קודם שבעת ימים ללידתו שוב אינו נכנס לדיר להתעשר וכל שכן אם לקחו גדול. והא מחוסר זמן דלאו שעת עשייה היא וחייל עליה דין לקוח: **ואם תימצי לומר משנה ודאי ר' שמעון היא.** דלדידיה מחוסר זמן שעת עשייה הוא ומשום הכי לקוח חל עליו ומיהו במעי אמו מודה דאין לקוח חל עליו: **וחזר ולקחו ממנה.** ואם יש לו תשעה והוא חייבין במעשר ואם יצא אחד מן הכשירין בעשירי הרי טוב ואם יצא האתנן בעשירי יאכל במומו לבעלים: **אישתמיטתיה.** להאי מקשה הא דאמר רבי אסי כו' והכא נמי כגון שנתנו [ח] במעי אמו: ותיעשריה

כאידך דשמואל דאמר נהרא מכיפיה מבריך [ט] דמסייעתא ליה ברייתא דאמר יובל שמו ואפילו פליגי רבנן עליה וסברי דפרת שמו מכל מקום [י] מסייעין ליה מהא דקאמר רבי מאיר דמימיו פרין ורבין דלא פליגי עליה בסברא זו דנהרא מכיפיה מיבריך ויכולין לסבור ששמו פרת מהאי טעמא גופיה אבל לא שייך [יא] לאמר למה נקרא שמו פרת כי אם לרבי מאיר לפי שיש לו שם אחר לר' מאיר ויובל משמע לרבנן כמו יבלי מים (ישעיה ל) ובבראשית רבה נמי דריש כרבי מאיר דקאמר חדקל שמימיו חדים וקלים פישון שמגדל פשתן פרת שמימיו פרין ורבין [יב] ובלא גשמים נהרות ומעיינות מתגברין כדאמרינן בראש השנה (דף יא:) [ג] (באחד) באייר שמזל כימה עולה ביום ומעיינות מתגברין ובמרחשון הן מתמעטין מפני מניעת גשמים שלא המטיר כל הקיץ וכדאמרי' בפסחים בפרק מי שהיה טמא (דף צד:) תשרי מרחשוון וכסליו חמה מהלכת [ד] באויר כדי לייבש את הנהרות ובסוף סדר תעניות (תענית דף כה: ע"ש) נמי אמרינן שאין לך טפח שיורד [ה] [יג] שאין עולה טפחיים כנגדו מלמטה וכמו שהקרקע מלחלחת כפליים מלמטה בשעה שהגשמים יורדים כמו כן לענין ריבוי הנהרות מתרבים המים ומתגדלים מלמטה כשהמטר יורד מלמעלה [יד] ואמרינן התם נמי דאמר תהומא עילאה לתהומא תתאה אבע מימך וא"ת א"כ מנלן דהא דרב פליגא עליה דאמר מטרא במערבא כו' דלמא היינו [ו] משום שאז מתברך [ז] המקוה כדפרישית וי"ל משום דאם איתא דסבירא [טו] דאורחא דמילתא דמבריך מכיפיה א"כ גם כל הנהרות נמי לפעמים מבריך ומאי סהדא דנהר פרת אין זה עדות והקשה ר"ת לשמואל דאמר אין המים מטהרין בזוחלין אלא [פרת] ביומי תשרי בלבד ולרב ולאבוה דשמואל קשיא להו הא דתנן במס' פרה (פ"ח מ"י) ומייתי [טז] בסנהדרין ריש פ"ק (דף ה:) מי קרמיון ומי פיגה פסולין למי חטאת מפני שהן [כו'] מי (ח) תערובת הא לאו הכי כשרים ולא פסלינן להו שמא [יז] רבו הנוטפין על הזוחלין והוו להו גשמים רובא וי"ל דאינהו סברי דהני ד' נהרות מדליין דא"י גבוהה מכל הארצות ואין נשארין שם מי גשמים ועוד הקשה לרב ולאבוה דשמואל ולשמואל דאמרי אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד במה מטהרין מצורעים ובמה מקדשין מי חטאת בערב פסח דאמרי' בפסחים (דף ל.) דיש טבילה לזב בערב פסח והזאה היאך [יח] היה על האנשים שעשו פסח שני ועל כל טמאים של מתי מדבר מישאל ואלצפן והלא היו רחוקים מפרת [יט] ומיהו לפי מה שפירש דהנך ד' נהרות מדליין לא קשה מטבילת זבין ומצורעים בערב פסח אבל מקדוש מי חטאת קשה דפסולים למי חטאת וממישאל ואלצפן ותירץ דשמא נהרות וצינורייתא דמידליין אין גשמים מתערבין בהן [כ] שהמימי גשמים מתערבין ויורדין בתוך הנהרות הנמוכים ונשטפים והולכים לים ואין מתערבין [כא] במקוואות גבוהים וגם לא במים המכונסים (ט) וכגון בנהרות היוצאים ממערות ואין מי הגשמים מתערבין ומכונסין שם תדע הא דתנן במס' פרה (פ"ח מ"א) באר אחאב ומערת פמיים כשרים וכל שכן [כב] נהרות ומעיינות כדקתני בסיפא באר שנפל לתוכה חרסית או אדמה ימתין עד שיצליל דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר אינו צריך להמתין אבל באר אחאב ומערת פמיים איצטריכא למיתני דכשרים לפי שירדן יורד ממערת פמיים וירדן פסול מפני שיש בו [מי] תערובת קמ"ל דמערת פמיים אינו מי תערובת אבל [כג] נהרות כשרות לדברי הכל ועוד פי' ר"ת דאיכא למימר מן הדין קמא קמא בטל אפילו לדברי רב ואבוה דשמואל אלא דמחמרי מפני מראית העין משום [כד] גשמים ולפי פירוש אחרון לא קשיא כל הנך דדימי משה דאכתי לא גזור ונראה שהם בטלות ברוב שהרי כל הנהרות מחוברין לים הגדול ביותר מעירוב מקוואות ותחלת הנהרות אינם קטפרס שזה דרך חיותן ולא קטפרס מחברן אלא (י) חיותן [כה] מחברן כל זה פי' ר"ת בתשובה ואותו טעם דקמא קמא בטיל לא יתכן לפי מה שפי' לעיל בפרק הלוקח בהמה (דף כב. ד"ה יתיב) דכל איסור הבטל חוזר וניעור כשחוזר ורבה עד כדי שיש בו שיעור לאסור ומיהו יתכן אותו טעם דמחוברים לים הגדול [כו] דאמרינן בריש מכות (דף ד.) דהטובל שם לא עלתה לו טבילה התם (כ) איתנהו בעינייהו אבל הכא אין הנוטפים ניכרים וידועים בלא תערובת כלל: **ומה בנך אינו בלקוח ומתנה כו'.** וא"ת [כז] אין דנין אפשר משאי אפשר כדאמר ר"ע במנחות פרק התודה (דף פב.) וי"ל דהתם הוא דבנין אב יליף פסח דורות מפסח מצרים אבל הכא היקשא הוא ומודה ר"ע [כח] דאמרינן בפ' בנות כותים (נדה לו:) על כרחך הקישן הכתוב וא"ת והא בההיא [כט] דתודה נמי מסקינן טעמא דר"א מועבדת שיהא עבודות של חדש שוות ביה ומוכח התם דהיינו היקש ואפ"ה פליג עליה ר"ע ולא קבלה מיניה ואין לומר משום דלית ליה לר"ע ההיא היקשא דהא בפסחים בפרק מי שהיה טמא (דף נו.) מקשינן ליה אהדדי לכמה דברים [ל] מהכא פסח מצרים לפסח דורות וי"ל דכיון דצריכא היקשא לשאר דברים לא שייך למימר התם על כרחן הקישן הכתוב לענין אפשר משאי אפשר וא"ת לר' אחדבוי בר אמי דאמר בפרק בנות כותים (דף לו:) ר"א היא דאמר דנין אפשר משאי אפשר ולית ליה שינויא דעל כרחין הקישם ומה יתרץ כאן וי"ל (ל) הא דנעמידנה נמי כר' אליעזר אי נמי איצטריכא ליה היקשא דנדה לשאר דברים ומשום הכי לא מוקי לה כר"ע ומיהו קשה מההיא דאין משלשין במכות (בסוף) (דף ה.) דילפי לה מכות ממיתה והיינו אפשר משאי אפשר וגזרה שוה דהתם צריכה לכמה דברים: **אמר קרא כן תעשה אם אינו ענין לבכור.** תימה דברים עד כמה לעיל (דף כו:) דרשינן לענין בכור [לא] כדאמר אמר קרא כן תעשה הוסיף לך הכתוב עשייה אחרת בשורך וי"ל הא דדרשינן ליה בבכור משום דכתיב בבכור אבל מאחר דאפקיה רחמנא בלשון עשייה דרשינן ליה למעשר משום [לב] דבכור לא שייך קדושת עשייה (קדושה): **לקח עשרה עוברין במעי אמן כו'.** לאו דוקא דהוא הדין נולדו [לג] כיון דהוי מחוסר זמן אי נמי נקט במעי אמן [לד] ואפילו לרבי שמעון בן יהודה דאמר מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר:

מסורת הש"ס

א) [לעיל ה. מנחות סז. פד: ב"ב קמג.], ב) [לעיל כא: לקמן נז: תמורה יט:], ג) [בי"ז כך גי' תוס' שם ד"ה יוס], ד) [שם לפנינו איתא בימים], ה) מלמעלה שאין נ"ק, ו) טעמא משום נ"ק, ז) נ"ל המקור, ח) נ"ל בילים, ט) כגון וכו' ממערות אין מי נ"ק, י) הים מחברן נ"ק:, כ) גי' נ"ק איתנהו בעינייהו בלא תערובות כלל אבל הכא אין הנוטפין ניכרים הס"ד:, ל) נ"ל הכא נעמידנה נמי כו' נ"ק:.

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר קרא תעשה כנ"ל ותיבת כן נמחק: (ב) שם בעשייה דמרחם קדוש: (ג) שם והא איפסיל ליה בלקוח אישתמיטתיה: (ד) רש"י ד"ה ופריך וכו' מעשר בהמה ועוד: (ה) ד"ה בשעת וכו' שלא יהו לקוחין ובמעי:

מוסף רש"י

ר' יוחנן חזאי בחילמא. וכיון דגברא רבא אתחזאי לי אמינא מילתא מעלייתא אני אומר היום (מנחות פד: מכת"י). **והרי הוא כבכור.** כלומר ובדבר זה יש לו דין בכור (לעיל כא:). **מה בכור קדוש לפני זמנו.** שהרי קדושתו מרחם (לעיל כא:).

רבינו גרשום

תניהו ענין למעשר בהמה. דאיתיה בעשיה שמכניסן לדיר וקורא לו שם מעשר וסוקרו בסיקרא: תניהו ענין לחטאת ואשם. דאיתנהו בעשייה שמקדישן: הא לא מצי אמרת דומיא דבנך בעינן דאינו בא על חטא והני באין על חטא: אימא תניהו ענין לעולה ושלמים. דאיתנהו בעשיה ואינן באין על חטא: לא ס"ד דומיא דבנך בעינן שאינו בא בנדר ונדבה לאפוקי עולה ושלמים דבאין בנדר ונדבה: אמר רבא הא לא קשיא ההיא דרב אסי דאמר קרא כן תעשה שלא יהא לקוח ואימתי מיעט הכתוב לקוח בשעת עשייה כלומר בזמן שראוי להקרבה יש בו איסור לקוח אבל כשהן עוברין דלית בהו עשייה דלא חזו להקרבה לית בהו איסור דלקוח: איסור לקוח חל על מחוסר זמן. שאם לקחו קודם ז' ימים קודם שנראה להקרבה אינו נכנס לדיר להתעשר לעולם אע"ג דלקחו שלא בשעת עשייה: מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר. ושעת עשייה קרינן ביה. הלכך יש בו איסור לקוח: אף מחוסר זמן קדוש לפני זמן במעשר וקרב לאחר זמן: איזהו אתנן שנכנס לדיר להתעשר. דמרבי ליה מתניתין מהכל נכנסין כגון שנתנו לו וחזר ולקחו ממנה. א) ובזונה עובדת כוכבים קא מיירי דלא איתחייביה במעשר ודמי כי חזר ולקחו ממנה כלקחו שלא בשעת עשייה ולית ביה איסור לקוח. הלכך נכנס לדיר להתעשר. וכתב לישנא אחרינא כגון שנתן לה עובר פרתו וחזר ולקחו ממנה בעוד שהוא עובר דלא חל עליה איסור לקוח. ומיסתבר כלישנא אחרינא: ואמאי מוקמינן לה בחזר ולקחן

א) נראה מלשון רבינו שלא היה לפניו הגי' בגמ' והא איפסיל ליה בלקוח אשתמיטתיה וכו' וצ"ע.

עין משפט נר מצוה

טו א מיי' פ"ו מהלכות בכורות הלכה יב:

טז ב מיי' פ"ג מהלכות איסורי מזבח הלכ' י:

תורה אור השלם

1. כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוֹ לִי: שמות כב כט

שיטה מקובצת

א] אף שורך אינו בלקוח: ב] לבכור דליתיה בעשייה: ג] בנך מחויב ואינו בא: ד] היא דתניא ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר"ש מחוסר: ה] ועוד דבכור: ו] עשייה שיקדישנו אות ה' נמחק: ז] בחלום והלילה נראה לי: ח] שנתנו לה במעי אמו: ט] מבריך דמסייעא ליה ברייתא דר"מ דאמר: י] מ"מ מסייעינן: יא] שייך למימר למה כו' פרת. גליון לפי שזה עיקר שמו: יב] ורבין וגם מצאנו שבלא גשמים: יג] שיורד מלמעלה שאין: יד] מלמעלה כדקאמר נמי התם דאמר: טו] דסבירא ליה דאורחא כו' גם בלא גשמים נמי לפעמים מבריך ומאי סהדא רבה דפרת אין זה: טז] ומייתי לה בסנהדרין: יז] שמא ירבו הנוטפין על כו' להו מי גשמים: יח] האיך היא על תי' היה נמחק: יט] מפרת ומיומי תשרי: כ] בהן שמימי גשמים: כא] מתערבין במקומות גבוהים (תיבת במקוואות נמחק) כו' וכגון נהרות היוצאים כו' מימי גשמים מתערבין ומתעכבין שם תדע דהא תנן במס': כב] שכן שאר בארות: כג] אבל שאר בארות כשרות כו' למימר דמן הדין: כד] משום חרדלית ולפי פי' האחרון: כה] חיותן הי' מחברן: כו] הגדול ולא דמי לחבית של מים שנפלה לים הגדול דאמרינן בריש: כז] וא"ת והא אין: כח] ר"ע כדאמר רב ששת בפ' בנות כותים: כט] בההיא דהתודה נמי כו' מועבדת שיהו כל עבודות של חדש זה כזה ומוכח: ל] דברים גמר מה בין פסח מצרים: לא] בכור דאמרי' אמר: לב] משום דבבכור לא שייך קדושת עשייה דמרחם קדוש והיינו דקאמר אם אינו [ענין] לבכור דליתיה בעשייה: לג] נולדו כל זמן הדור. תי' כיון נמחק: לד] אמן לומר אפילו לר"ש: